

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№3(132)/2020

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Нұр-Сұлтан, 2020

Nur-Sultan, 2020

Нур-Султан, 2020

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан,
Қазақстан

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	ф.ғ.д., проф., Баку мемлекеттік университеті, Баку, Әзірбайжан
Ақматалиев Абдылдажан	ф.ғ.д., проф., Қырғызстан Ұлттық ғылым академиясы, Бішкек, Қырғызстан
Аймұхамбет Жанат	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Бахтикиреева Улдана	ф.ғ.д., проф., Ресей халықтар достығы университеті, Мәскеу, Ресей
Беженару Людмила	ф.ғ.д., проф., Яссы мемлекеттік университеті, Яссы, Румыния
Бейсембаева Жанаргүл	ф.ғ.к., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Біжкенова Айгүл	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Жақыпов Жантас	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Журавлева Евгения	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Жан Динжиң	PhD, проф., Миньцзу университеті, Пекин, Қытай
Ескеева Мағрипа	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ержласун Гүлжанат	PhD, проф., Хаджи Байрам Вели университеті, Анкара, Түркия
Қасқабасов Сейіт	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Негимов Серік	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Нұрғали Қадиша	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Нуриева Фануза	ф.ғ.д., проф., Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Райхл Карл	ф.ғ.д., проф., Бонн университеті, Бонн, Германия
Рахманов Носимхан	ф.ғ.д., проф., Ә. Науаи атындағы Ташкент өзбек тілі және әдебиеті мемлекеттік университеті, Ташкент, Өзбекстан
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф., Тіл және халықаралық білім бойынша бірлескен ұлттық комитеті, Вашингтон, АҚШ
Сәтенова Серіккүл	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Тәжібаева Сәуле	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Тұрысбек Рақымжан	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Хисамитдинова Фирдаус	ф.ғ.д., проф., Уфа федералды зерттеу орталығы, Уфа, Башқұртстан, РФ
Чернявская Валерия	ф.ғ.д., проф., Лингводидактика жоғары мектебі, Санкт-Петербург, Ресей
Шәріп Амантай	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Шәріпова Гүлбану	ф.ғ.к., доцент м.а., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Экиджи Метин	PhD, проф., Эгей университеті, Измир, Түркия
Янковски Хенрих	PhD, проф., А. Мицкевич атынд. Польша университеті, Познань, Польша

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қ. Сәтбаев к-сі, 2, 402 каб.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Журнал менеджері: Базылхан Г.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Меншіктенуші: «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» Коммерциялық емес акционерлік қоғам

ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 9 дана. Басуға 09.09.2020 ж. қол қойылды.

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 13/1,

тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31-413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief Dikhan Kamzabekuly

Doctor of philology, academician of NAS RK, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Deputy Editor-in-Chief Zharkynbekova Sholpan

Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof., Baku State University, Baku, Azerbaidzhan
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof., National Academy of science of KR, Bishkek, KR
Aimukhambet Zhanat	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof., RUDN University, Moscow, Russia
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology, L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof., University UAIC, Iasi, Romania
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. Higher school of linguodidactics and translation, Saint Petersburg, Russia
Erzhiasun Güljanat	PhD, Prof., Hasi Bayram Veli University, Ankara, Turkey
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Henryk Jankowski	PhD, Prof., Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Khislamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof., UFRK RAS, Ufa, Bashkortostan, RF
Metin Ekiji	PhD, Prof., Ege University, Izmir, Turkey
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof., Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof., University of Bonn, Bonn, Germany
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof., Tashkent State University of Uzbek language and literature, Tashkent, Uzbekistan
Rivers William Patrick	PhD, Prof., Joint national Committee on languages and international education, Washington, USA
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, as. Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Turysbek Rakymzhan	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan
Zhang Dingjing	PhD, Prof., Minzu University of China, Beijing, China
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 402, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008

Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Managing Editor: Bazylkhan G.

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Non-profit joint-stock company «L.N. Gumilyov Eurasian National University»

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 9 copies. Signed in print: 09.09.2020

Address of printing house: 13/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)

© L.N. Gumilyov Eurasian National University

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф., ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф., Бакинский государственный университет, Баку, Азербайджан
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф., Национальная академия наук КР, Бишкек, Киргизия
Аймухамбет Жанат	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. Российский университет дружбы народов, Москва, Россия
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. Ясский государственный университет, Яссы, Румыния
Бейсембаева Жанаргуль	к.ф.н., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Жан Динжин	PhD, проф., Китайский университет Миньцзу, Пекин, Китай
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Ержласун Гульжанат	PhD, проф. Университет Хаджи-Байрам Вели, Анкара, Турция
Каскабасов Сеит	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Негимов Серик	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф., Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Райхл Карл	д.ф.н., проф., Боннский университет, Бонн, Германия
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф., Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы имени А. Навои, Ташкент, Узбекистан
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф., Совместный Национальный комитет по языкам и международному образованию, Вашингтон, США
Сатенова Сериккуль	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Тажibaева Сауле	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Турьбек Рахимжан	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф., УФИЦ РАН, Уфа, Башкортостан, РФ
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф., Высшая школа лингводидактики и перевода, Санкт-Петербург, РФ
Шарип Амантай	д.ф.н., проф., ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Шарипова Гульбану	к.ф.н., и.о. доцента, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
Экиджи Метин	PhD, проф., Эгейский университет, Измир, Турция
Янковский Хенрих	PhD, проф., Университет имени Адама Мицкевича в Познани, Познань, Польша

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 402
Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Менеджер журнала: Базылхан Г.

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ
Собственник: Некоммерческое акционерное общество «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева»

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018 г.

Периодичность: 4 раза в год. Тираж: 9 экземпляров. Подписано в печать 09.09.2020 г.

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: +7(7172)709-500 (вн. 31-413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Абдуова Б.С., Асанова Ұ.О.</i> Ұлттық дүниетанымдағы бөрілік рух сабақтастығы.....	8-17
<i>Әбсадық А.А., Қабылдинов З.Е.</i> Ахмет Байтұрсынұлы ғұмырнамасындағы Орынбор кезеңі: кейбір беймәлім мәліметтер мен деректер (ғылыми-танымдық экспедиция материалдары бойынша)	18-27
<i>Исламбаева З.У.</i> 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілістің драматургияда бейнеленуі	28-35
<i>Құрманғали Г.Қ.</i> Құранның ортағасырлық әдеби жәдігерлерге ықпалы	36-43
<i>Рахмонов Н.</i> Ежелгі Орталық Азия халықтарындағы рухани үдеріс тамырлары.....	44-50
<i>Шәріп А.</i> Қазақ поэзиясындағы Сарыарқа бейнесінің идеялық-көркемдік эволюциясы мен трансформациясы	51-59

Лингвистика және әдістеме

<i>Ашинова К.А.</i> Қысқарған және біріккен дипломатиялық терминдер	60-65
<i>Балтабаева Ж.Қ., Бияздықова Ә.Ә.</i> М. Жұмабаев шығармаларындағы «бақыт» базалық концептісінің мағыналық-ақпараттық өрісін айқындайтын тілдік бірліктер	66-74
<i>Ескеева М., Алашбаева Ж.</i> Орта ғасыр түркі мақал-мәтелдеріндегі адами қасиеттер көрінісі: салыстырмалы-тарихи талдау	75-85
<i>Құрманбайұлы Ш., Әділов М.Е.</i> Абай тіліндегі көнерген сөздер.....	86-97
<i>Құсайынова Ж.</i> Транспозицияланған құрылымдардың контекстік-модалдік қызметі	98-103
<i>Личман Е.Ю., Черняева И.В.</i> Қазақстан және Ресей әдебиетшілері, суретшілері шығармашылығында «жол/сапар» сарынының түсіндірілуі	104-122
<i>Орманова А.Б., Анафинова М.Л.</i> Ассоциативті эксперимент шеңберіндегі тілдік интерференция.....	123-132
<i>Садирова К., Әбдірова Ш.</i> Идеологиялық дискурс және ықпалдастық мәселесі.....	133-141

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Abduova B.S., Assanova U.O.</i> Legacy of the Wolf Spirit in the National Worldview	8-17
<i>Absadyk A.A., Kabuldinov Z.E.</i> Orenburg Period in Akhmet Baitursynuly's Biography: Some Unknown Archival Sources (based on materials of scientific and educational expedition).....	18-27
<i>Islambayeva Z.U.</i> Representation of the 1916 National Liberation Movement in Drama.....	28-35
<i>Kurmangali G.K.</i> Influence of the Koran on Middle Ages Literary Monuments	36-43
<i>Rakhmonov N.</i> Sources of Spiritual Processes Among Ancient Peoples of Central Asia	44-50
<i>Sharip A.</i> Ideological and Literary Evolution and Transformation of Saryarka image in the Kazakh Poetry	51-59

Linguistics and methodics

<i>Ashinova K.A.</i> Abbreviated and Combined Diplomatic Terms.....	60-65
<i>Baltabaeva Zh.K., Biyazydykova A.A.</i> Linguistic Units Determining the Semantic-Informational Field of the Basic Concept "Happiness" in M. Zhumabayev's Works.....	66-74
<i>Eskeyeva M., Alashbayeva Zh.</i> Representation of Human Qualities in Proverbs and Sayings of Turks of the Middle Ages: Comparative and Historical Analysis	75-85
<i>Kurmanbaiuly Sh., Adilov M.</i> Archaisms in Abay's Writing	86-97
<i>Kussaiynova Zh.</i> Context-Modal Functioning of Transposition Structures	98-103
<i>Lichman E.Yu., Chernyaeva I.V.</i> Interpretation of the «Path/Road» Motive in Works of Writers and Artists of Kazakhstan and Russia.....	104-122
<i>Ormanova A.B., Anafinova M.L.</i> Linguistic Interference in Terms of Associate Experiment	123-132
<i>Sadirova K., Abdirova Sh.</i> Ideological Discourse and Integration Issue	133-141

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Абдуова Б.С., Асанова У.О.</i> Преемственность волчьего духа в национальном мировоззрении	8-17
<i>Абсадык А.А., Кабульдинов З.Е.</i> Оренбургский период в биографии Ахмета Байтурсынулы: некоторые неизвестные архивные источники (по материалам научно-познавательной экспедиции).....	18-27
<i>Исламбаева З.У.</i> Отражение национально-освободительного восстания 1916 года в драматургии.....	28-35
<i>Қурманғали Г.К.</i> Влияние Корана на литературные памятники средневековья	36-43
<i>Рахмонов Н.</i> Источники духовных процессов среди древних народов Центральной Азии.....	44-50
<i>Шарип А.</i> Идеино-художественная эволюция и трансформация образа Сарыарки в казахской поэзии.....	51-59

Лингвистика и методика

<i>Ашинова К.А.</i> Сокращенные и комбинированные дипломатические термины....	60-65
<i>Балтабаева Ж.К., Бияздыкова А.А.</i> Лингвистические единицы, определяющие семантико-информационное поле базового концепта «счастье» в произведениях М. Жумабаева	66-74
<i>Ескеева М., Алашбаева Ж.</i> Репрезентация человеческих качеств в пословицах и поговорках тюрков средневековья: сравнительно-исторический анализ.....	75-85
<i>Қурманбайұлы Ш., Адилов М.Е.</i> Архаизмы в языке Абая.....	86-97
<i>Кусаинова Ж.</i> Контекстно-модальное функционирование транспозиционных структур	98-103
<i>Личман Е.Ю., Черняева И.В.</i> Интерпретация мотива «путь/дорога» в творчестве литераторов, живописцев Казахстана и России	104-122
<i>Орманова А.Б., Анафинова М.Л.</i> Языковая интерференция в рамках ассоциированного эксперимента.....	123-132
<i>Садирова К., Абдирова Ш.</i> Идеологический дискурс и проблема интеграции	133-141

ХҒТАР 16.21.43

Ж. Құсайынова

*С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: zhaina-1972@mail.ru)*

Транспозицияланған құрылымдардың контекстік-модалдік қызметі

Аңдатпа. Кез келген грамматикалық құбылыстың екінші бір заңдылыққа әсер ете отырып дамитыны белгілі. Сондықтан тілдік заңдылықтарды жалаң сипаттамай, ішкі байланыста қарастыру орынды. Мақалада модалділік санаты мен транспозиция құбылысы бірлікте талданып, екі грамматикалық заңдылықтың теориялық мәселелері сипатталды. Модалді мәнді түрлендіре жеткізуге тірек болатын транспозицияланған бірліктердің мәтін аясында қалыптасатыны, сөйлеу тілінің қажеттілігін өтей отырып, сөйлеу әрекетінде өңделетіні, мағыналық жақтан кеңейіп, жаңаратыны дәлелденді. Сондай-ақ, транспозицияланған сөздердің мәтіндегі семантикалық кеңістік әсерінен және тілдік бірліктердің прагматикалық қажеттілігінен туындайтын көп функциялы қызметі сараланды. Талданған мақала аясында тілдік деректерге сүйене отырып, транспозицияланған бірліктердің белгілі бір мәтін аясындағы мағынасын өзектендіруге семантикалық кеңістіктегі контекстік синонимдердің, контекстік антонимдердің, синтаксистік тіркестердің және бейлингвистикалық амалдардың ықпалы болатыны айқындалды.

Түйін сөздер: модалділік заңдылығы, транспозицияланған бірліктер, мәтін, семантикалық кеңістік, контекстік синонимдер, контекстік антонимдер.

DOI : <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2020-132-3-98-103>

Түсті:04.04.20 / **Қайта түзетілді:** 13.08.20 / **Жарияланымға рұқсат етілді:** 09.09.20

Кіріспе. Тіл біліміндегі субъективтік модалділіктің грамматикалық белгілері әлі де талдауды қажет етеді. Себебі модалділік – субъектаралық қарым-қатынаста, сөйлеу әрекетінде жанданатын, тұтас мәтін деңгейіндегі семантикалық байланыс негізінде жүйеленетін күрделі құбылыс. Демек, субъективтік модалділіктің мүмкіндіктерін саралау, белсену сатысын жүйелеу, аталған заңдылықтың ішкі мәнін қалыптастыруға ұйытқы болатын грамматикалық амалдардың кешенді қызметін сипаттау, ол амалдардың көп функциялы қызметін негізге ала отырып, модалділік санатының күрделі грамматикалық құрылымын ажыратуда мәнмәтін деңгейіндегі салыстырулардың қажеттілігін анықтау өзекті мәселелердің қатарына жатады.

Модалділік санатының жасалу жолдарын поэзия мәтіні негізінде талдау арқылы тілдік бірліктердің мағыналық жақтан құбылуы нәтижесінде субъективтік көзқарасты түрлендіруге атсалысатынын аңғарамыз. Бұл ретте сөйлеу тіліндегі транспозицияланған бірліктердің қызметі белсенді.

Мәселенің зерттелуі. Транспозицияланған лексикалық бірліктердің қолданыстағы маңызын ғылыми еңбектерде әр қырынан сипаттайды.

Аталған құбылысты алғаш зерттеуші Ш. Балли: «Транспозиция - бір санаттың екіншісіне ауысуы», – деп сипаттап, сөйлеу тілінде олардың мағынасының тікелей контекске тәуелді болатынына және стилистикалық қызметіне екпін түсіреді. Бұған қатысты автор: «...В нашем сознании знак немедленно возвращается к некоторой норме. Особенность экспрессивных выражений состоит в том, что в них изменение подобного рода является достаточно сильным, чтобы говорящие обратили на него внимание и сообщили другим, а затем и стали употреблять, если оно отвечает их потребности выразить определенную эмоцию» деп түйіндейді [1, 111 б.].

Ғ. Қалиевтің тіл білімі терминдері сөздігіне сүйене отырып, транспозицияны «парадигмалық қатардағы бір форманы одан өзгеше басқа форма орнына пайдалану» деген

түсінікпен бекітеміз [2, 329 б.]. Яғни, транспозициялану термині аясында тілдік тұлғаның жұмсалыуында көрініс беретін мағыналық ауысуларды назарға аламыз.

Қазақ тіл білімінде тілдік бірліктердің қолданыстағы сипатын сөйлеу тілі негізінде арнайы зерттеген З. Ерназарованың пайымдауынша, транспозиция құбылысының қалыптасуына тілдегі прагматикалық бағыттың әсері басым. Бұған қатысты автор: «Тілдік мәннің кеңею, өзгеру процестерін прагматикалық аспектісіз дұрыс түсінуге болмайды» – дейді. Себебін автордың төмендегі тұжырымдарымен бекітуге болады: «Коммуникативті-прагматикалық бағыт үшін тіл бірлігінің қолданылу мақсаты мен ықпал ету күшінің қалыптасуы маңызды болып табылады. Ол сөйлеушінің таңбаны қарым-қатынас үстінде психологиялық, биологиялық, әлеуметтік көрсеткіштердің ықпалы негізінде қолданысқа енгізуін зерттейді. Адамның тілді өз ыңғайына қарай пайдалануы тіл құрылысында оған жауап беретін бейімділіктің бар екенін байқатады» [3, 11 б.].

Мәселенің өзектілігі. Сөйлеу әрекетінде қалыптасатын транспозицияланған бірліктер үнемі мәтін аясында салыстыра қарауды қажет етеді. Себебі мұндай сөздердің оң бағалауға тірек болатын мағынасы жағымсыз мәнге немесе керісінше реңктік өзгерістерге ауыса отырып, модалді мәнді түрлендіру қызметі және стилистикалық амал ретіндегі қолданысы тікелей контексте айқындалады. Мұндай жағдайда мәтіннің сөз мағынасын нақтылаудағы рөлін сипаттай келе ғалым Ж. Жақыпов: «Кей сөздердің негізгі атауыштық ауыспалы, астарлы мағынаға ауысып отыруы, метафоралық қолданыста жұмсалуды, экспрессивтік-эмоционалдық мәнінің өзгеріп отыруы әбден ықтимал. Мұндай өзгерістердің бәрі контекст арқылы байқалып отырады», – деп түйіндейді [4, 33 б.].

Мәселенің талдамасы. Мәтін кеңістігінде тілдік белгілердің семантикалық құбылуы үздіксіз дамуымен ерекшеленеді. Тура мағыналы тіркестермен салыстырсақ, транспозицияланған бірліктер жалпы қолданыста кең етек ала алмайтын, стилистикалық айшықтауы басым, жеке авторлық шеберліктің жемісі болып табылады.

Транспозицияланған сөздердің жаңа сипаттағы мәнін өзектендіруге мәтін кеңістігіндегі семантикалық ұйысымның және сыртқы факторлардың ықпалы зор. Мәселен, төмендегі мысалда «керім» сөзінің мағынасындағы сапалық өзгерісті аңғарамыз. Оған мәтін кеңістігіндегі болымсыз сипаттағы сөздердің семантикалық өрісі әсер еткен. Тура мағынасында «керім» сөзі «әдемі», «әсем» сөздерімен өзектес болса, транспозицияланған сапада «жасандылық», «жағымпаз» сөздерімен мәндес бірліктер қатарына ауысқан.

Мысалы:

Бұралып тұрып,
Буыны құрып,
Қисайта тартып мұрынын:
Әсемсіп, сәнсіп,
Білгенсіп, бәлсіп,
Әр нәрсенің орынын.
Керенау кердең, **бір керім**,
Жақпайды маған сол жерің [5, 125 б.].

Сол сияқты, қолданыстағы негізгі мағынасында «көсем» сөзі жағымды сипатқа ие. Ал келтірілген мысалда аталған лексикалық белгі жаңа мағыналық реңкке ие болған. Транспозицияланған бірліктердің семантикалық түрленуі контексте орнығады, әрі олардың қалыптасқан жаңа мағынасын акценттейтін амалдар да контекст аясында көрініс беріп, әртүрлі құрылымда кездеседі. Алдыңғы мәтінде синоним сөздердің болымсыз бояуы «керім» сөзінің ауыспалы мағынасын актуалдандырса, «көсем» сөзінің жағымсыз бояуын контекстегі семантикалық ұйысымға бағынған антонимдік жұптар көмегімен айқындаймыз. Бұл мәтінде сөздің түрленген мағынасын «көсемдер» – «билер» сөзінің мәтіндегі қарама-қарсы реңкін салыстырудан даралаймыз.

Тимейді киіз жауса, құлға ұлтарак,
Тамырда қаның жүрмей тарыласың,
Бүгінгінің көргенде «**көсемдерін**»,
Баяғының **билерін** сағынасың... [6, 185 б.].

Келесі мәтінде «атымтай» сөзінің семантикалық мағынасы кеңейген. Тура мағынасында «жомарт адам» мағынасындағы жағымды сөз келтірілген мәтін үзінде «көз бояушылықпен айналысатын адам» деген екінші бір мағыналық реңкке ие болған. Транспозициялану нәтижесінде пайда болған сөздің контекстегі мағынасын айқындауға экстралингвистикалық факторлар сеп болады. Нақтырақ айтсақ, тек сайлау алдында халыққа уәде беріп, көзбояушылықпен айналысатын депутаттардың әрекетіне наразылық білдірген субъекті бұл сөздің мәнін екінші қырынан суреттеген. Бұған қатысты Е.Т. Оспанов: «Қандай да бір тілдік бірліктердің қолданыс барысындағы мағынасын ашу үшін, оның хабар беру барысындағы мәніне назар аудару шарт. Мәселен, сөйлем лингвистикалық тұрғыдан алғанда қандай да бір мазмұнға ие. Бірақ оның айтылу барысында хабар беру мақсатының мүлде басқа екенін байқаймыз. Яғни, тілдік бірліктердің айтылу мазмұны мен лексикалық мағынасында айтарлықтай өзгешеліктер болуы мүмкін» деп транспозицияланған бірліктер қызметіндегі көп қырлы мәнді меңзейді [7, 34-36 бб.].

Сайлаудың жақындауда күні жетіп,
Партиялардың жатыр қызығы өсіп,
«**Атымтайлар**» аспаннан жауады енді,
Халыққа қант пен шәй, ұн таратып... [8, 100 б.].

Кейде сөз мағынасының бір мәннен екінші мәнге өтуі контекстегі сөздердің тіркесуі арқылы өзектендіріледі. Келтірілген мысалда «бұлбұл» сөзінің жағымсыз мағынасы «өзіңе» сөзімен бірлікте қолданғанда ғана айқындала түседі. Оған қоса, тіркестік интонация да аталған сөздің мағыналық түрленуін реттеуге үлес қосады.

Тәубе деп жүрсең Тәңірге,
Сынымнан сынбай өтерсің,
Сынатындай сыр берсең,
Бұлбұлдың өзіңе [6, 158 б.].

Талдауға негіз болған транспозиция – тілдік бірліктердің ішкі қызметтік мүмкіндігінің молдығын, семантикалық өріс аясында мағыналық жақтан даму сипатының белсенділігін көрсететін құбылыс. Транспозицияланған лексикалық бірліктердің қатысымдық әрекетте немесе сөйлеу тілінде көрініс беретін ауыспалы мағынасының қалыптасу сатысы болады. Грамматикадағы лексикалық бірліктердің түрлену жүйесін Ж.Т. Ибраимова «қатысымдық мағынаны тудырушы үдерістер» деңгейінде қарастырып, сөз мағынасының өзгеруін сөйлеушінің коммуникативтік мақсатымен байланыста қарап, «семаның күшеюі, семаның бәсеңдеуі, семаның бөлшектенуі, семаны қолдау, семаның модификациялануы, семаны нақтылау, семаны енгізу» сияқты семантикалық даму-қалыптасу жолдарын талдайды [9, 76 б.]. Сөз мағынасының өзгеру-түрленуіндегі мұндай сатылы қозғалыс транспозицияланған бірліктерге де тән.

Контекстің семантикалық кеңістігі кейбір сөздердің реңктік бояуын өсіреді. Байқап отырғанымыздай, төмендегі мәтінде «жаңқа» сөзі осындай сапаға ие болған. Бұл қолданыста «жақсылардың жаңқасы» тіркесі «алтынның сынығы» қолданысына теңестірілген. Яғни, «алтынның сынығы» тіркесінің орнын ауыстыратындай сапалық деңгейге, тіркестің синонимдік қатарын алмастыратындай қатарға жеткізілген. Контекстік синонимдердің дәл осындай тәсілмен қалыптасатындығын ғалымдар да көрсетіп: «Контекстік синонимдер сөздің жалпы халыққа таныс, қалыптасқан, үйреншікті мағынасынан тумайды, бір заттың бойындағы ерекшеліктерін, қасиетін басқа бір затқа ұқсатып, балап, ауыстырып қолдану арқылы белгілі контексте пайда болады», – деп қорытады [10, 260 б.].

Ассалаумағалейкум, бармысыздар,
Алматының марқасқа, марқалары?
Мұзда жатып шираған мұзбалақтай,
Жақсы атаның бүгінгі жаңқалары [6, 111 б.].

Тіркестік ауыстырулар да транспозиция құбылысының пайда болуына негіз болады. Келесі мысалда «маңдайының соры бес елі» фразеологиялық тіркесінің құрылымында өзгерістер орын алып, «бақыты бес елі» жағымды мәндегі қолданысы пайда болған. Сол сияқты, «айдарынан жел есу» тұрақты тіркесінің де мағынасы жаңа сапалық деңгейде көрініс тапқан. Мұндай тәсілдердің бәрі стилистикалық түрлендіру мақсатында қалыптасады. Олардың маңызы туралы Е. Қасенов айта келе: «Ақынның дүниені танытудағы поэтикалық бейнесінде объективті танымнан гөрі, субъективті танымы мен құндылықтар элементтері көрінеді. Ақын танымындағы белгілі бір ұғымға қатысты тіл бірліктерінің қалыпты (стереотиптік), ақпараттық деректерін (түрлерін, антонимиясын, трансформациялануы мен ассоциациясын, семантикалық өрісін, фразеологиясын т.б.) жинақтап зерттеудің маңызы зор» дейді [11, 143 б.]. Мысалға назар аударсақ.

Қатардан қалмасыңа мен сенемін,
Астанадан келген соң Алматыға,
Тыңдаушыға тәтті жыр берсе дедім,
Бақыттың да бақыты бес елі екен,
Айтыстың жолықтырған ең шеберін [6, 147 б.].

Ата діннен ақиқат тапсақ қана,
Терезе өзге жұртпен теңеседі,
Алланың ақ жолымен жүрсе ғана,
Халықтың айдарынан жел еседі [6, 121 б.].

Контекстегі семантикалық ортадан тыс транспозицияланған бірліктердің модалді мәнін, экспрессивтік қуатын дәл анықтай алмаймыз. Төмендегі мысалда «ғашығым», «жүрек сыры» қолданыстарының ауыспалы мағынадағы жағымсыз реңкін тек мәтін деңгейінде ғана анықтауға болады. Бұл жағдай да транспозицияланған сөздер семантикасының мәтінге тәуелділігін тағы бір дәлелдейді.

Топталып тұрған жұртты жайпап еніп,
Шақырдың биге қайта-қайта келіп,
«Мен сізді көптен көрем, сүйемдерді»,
Айныттың жүрегімді айта беріп...
«Жоқ!» дедім, ыза кернеп, тасыдым да,
Мазак па, әлде әзіл машығы ма?
Досыммен биге айналып жүргенімде,
Жаңағы көзім түсті «**ғашығыма**».
Қаншама болсаңыз да жаста қызба,
Ойнауды махаббатпен тастаңыздар,
Өлгіде-ақ маған айтқан «**жүрек сырын**»,
Айнытпай ақтарып жүр басқа қызға [12, 56 б.].

Қорытынды. Тіл, ондағы таңбалардың мағынасын барлық адам бірдей дәрежеде меңгергенмен, ішкі ойын, субъективтік көзқарасын жеткізу сатысында бір-бірімізді қайталамай, бір-бірімізден көркем, терең астармен сөйлегенді, тіпті, басқа адамның қолданысында кездеспейтін тосын сөздермен ойымызды ашуға талпыну үнемі байқалады. Кейде тілде әбден орныққан дайын құрылымдардың қызметтік шеңберін екінші қырынан дамытып, ойымызды айшықтап жатамыз. Мұның бәрінің астарынан жинақталған тілдік бірліктерді аса үлкен шеберлікпен, талғампаздықпен сұрыптай қолдануға ұмтылыс

аңғарылады. Біз талдаған транспозицияланған тілдік қолданыстар да сөйлеу тіліндегі қажеттіліктен қалыптасып, мағыналық реңкте түрленіп, стилистикалық амалдар қатарын толықтыруымен және әртүрлі мәндегі модалді көзқарасты даралауда белсенділігімен құнды. Оларды контексте өзектендіретін амалдар қатарына контекстік антонимдер, контекстік синонимдер, контекстегі семантикалық өріс кеңістігі, тілдік емес сыртқы жағдаяттар болып табылады.

Әдебиеттер

- 1 Балли Ш. Язык и жизнь. / Ш. Балли – Москва: Едитория УРСС, 2003. - С. 232.
- 2 Қалиев Ғ. Тіл білімі терминдерінің түсіндірме сөздігі. / Ғ. Қалиев - Алматы: Сөздік-словарь, 2005. – 440 б.
- 3 Ерназарова З. Қазақ сөйлеу тілі синтаксистік бірліктерінің прагматикалық негіздері: филол. ғыл. докт. ... автореф. / З. Ерназарова. – Алматы, 2002. – 53 б.
- 4 Жақыпов Ж. Сөйлеу синтаксисінің сипаттары. /Ж. Жақыпов – Қарағанды: ҚарМУ, 1998. – 159 б.
- 5 Құнанбаев А. Шығармаларының бір томдық толық жинағы. / А. Құнанбаев. – Алматы: Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1961. – 677 б.
- 6 Кәпұлы Д. Шертолғақ. / Д. Кәпұлы – Астана: Фолиант, 2013. – 392 б.
- 7 Оспанов Е. Тілдік бірліктердің қатысым барысындағы мазмұны. /Е Оспанов // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Хабаршысы. Фил. Сериясы. №4 (26), 2008. - 34-39 бб.
- 8 Айтұлы Н. Қазіргі айтыс. / Н. Айтұлы 3-кітап. – Астана: Күлтегін баспасы, 2006. – 320 б.
- 9 Ибраимова Ж. Қатысымдық мағына негіздері. /Ж. Ибраимова – Алматы: Қазақ университеті, 2011. – 112 б.
- 10 Болғанбаев Ә. Қазақ тіліндегі синонимдер. / Ә. Болғанбаев – Алматы: Ғылым, 1970. – 259 б.
- 11 Қасенов Е. Тілдің қатысымдық және тілдік табиғаты. / Е. Қасенов – Алматы: Қазығұрт, 2013. – 248 б.
- 12 Оңғарсынова Ф. Он томдық шығармалар жинағы. Өлеңдер, дастандар. I том. / Ф.Оңғарсынова – Астана: Атамұра, 2004. - 324 б.

Ж. Кусаинова

*Казахский агротехнический университет имени С. Сейфуллина,
Нур-Султан, Казахстан*

Контекстно-модальное функционирование транспозиционных структур

Аннотация. Общеизвестно, что любое грамматическое явление развивается, влияя на другую закономерность. Поэтому целесообразно проанализировать грамматические явления во внутреннем контексте. В статье проанализированы категории модальности и явления транспозиции в единстве, проанализированы теоретические проблемы двух грамматических закономерностей. Доказано, что транспозиционные единицы, опирающиеся на преобразование модального значения, формируются в контексте текста, обрабатываются в коммуникативной деятельности, расширяются и обновляются со смысловой стороны, преодолев потребность речевого языка. Также была проанализирована многофункциональная деятельность транспозиционных слов, обусловленная влиянием семантического пространства в тексте и прагматической потребностью языковых единиц. В рамках проанализированной статьи было установлено влияние контекстных синонимов, контекстных антонимов, синтаксических сочетаний и лингвистических подходов в семантическом пространстве на актуализацию значения транспозиционных единиц в пределах определенного текста, с опорой на языковые данные.

Ключевые слова: закон модальности, транспозицированные единицы, текст, семантическое пространство, контекстные синонимы, контекстные антонимы.

Zh. Kussaiynova

S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Context-Modal Functioning of Transposition Structures

Abstract. It is known that any grammatical phenomenon develops, influencing another pattern. Therefore, it is appropriate to analyze grammatical phenomena in the internal context.

The article are analyzed the categories of modality and the phenomenon of transposition in unity, it is analyzed the theoretical problems of two grammatical patterns. It is proved that transposition units based on the transformation of modal meanings are formed in the context of the text, are processed in communicative activity, are expanded and updated from the semantic side, overcoming the requirement of the speech language.

Besides it was analyzed the multifunctional activity of transposition words, due to the influence of semantic space in the text and the pragmatic requirement of linguistic unit. In the analyzed article was identified the influence of contextual synonyms, contextual antonyms, syntactic combinations and non-linguistic approaches in the semantic space on the actualization of the values of transposition units within a defined text, based on language data.

Keywords: modality principles, transposed units, text, semantic space, contextual synonyms, contextual antonyms.

References

- 1 Balli Sh. Yazyk i zhizn [Language and life], (Moscow, Editorial URSS, 2003, 232 p.). [in Russian]
- 2 Kaliev G. Til bilimi teriminderinin tusindirme sozdigi [Explanatory dictionary of linguistics terms], (Almaty, Sozdik-Dictionary, 2005, 440 p.). [in Kazakh]
- 3 Ernazarova Z. Kazak soileu tili sintaksistik birlikterinin pragmatikalyk negizderi: filol. Gyl.dokt. ... aftoref. [The pragmatic basis of syntactic units of the Kazakh language of philological Sciences. science.doctor. ... abstract] (Almaty, 2002, 53 p.). [in Kazakh]
- 4 Zhakupov Zh. Soileu sintaksisinin sipattary [Characteristics of speech syntax], (Karaganda, KARGU, 1998, 159 p.). [in Kazakh]
- 5 Kunanbaev A. shygarmalarynyn bir tondyk tolyk jinagy [Full-text collection of works], (Almaty, KazGU, 1961, 677 p.).[in Kazakh]
- 6 Kapuly D. Shertolgak [Shertolgak], (Astana, Folio, 2013, 392 p.). [in Kazakh]
- 7 Ospanov E. Tildik birlikterdin katysym barysyndagy mazmuny [Content of language units in the process of communication], (Bulletin of the Kazakh national pedagogical University. Abai's. Phil. Series. 2008. No. 4 (26), pp. 34-39.).[in Kazakh]
- 8 Aytuly N. Kazirgi aitys [Modern aitys], (Almaty, Kultegin, 2006, 320 p.).[in Kazakh]
- 9 Ibraimova Zh. Katysymdyk magyna negizderi [Basics of communicative meaning], (Almaty, Kazakh University, 2011, 112 p.). [in Kazakh]
- 10 Bolganbaev A. Kazak tilindegi sinonimder [Synonyms in Kazakh], (Almaty, Nauka, 1970, 259 p.). [in Kazakh]
- 11 Kasenov E. Tildin katysymdyk jane tilde tabigaty [Communicative and linguistic nature of language], (Almaty, Center of science, 2013, 248 p.). [in Kazakh]
- 12 Ongarsynova F. On tomdyk shygarmalar zhinagy. Olender, dastandar. I tom [Collection of ten-volume works.Poems, dastans. I volume.], (Astana, Atamura, 2004, 324 p.). [in Kazakh]

Автор жайлы мәлімет:

Құсайынова Жайнагул – филология ғылымдарының докторы, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университетінің қазақ және орыс тілдері кафедрасының доценті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Kussaiynova Zhainagul – Doctor of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Kazakh and Russian languages, S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Nur Sultan, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекен-жайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қаласы, Қ.Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 402 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы электронды нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан алынған **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімделгеніне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):
- мақалалар үшін - 8 беттен 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақалаға қойылатын талаптар:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2x2x2x2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланың құрылымы:

ХҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады) Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қою кіші әріппен жазылады)

Аңдатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюылуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелері/талқылауы,

қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады).

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.])

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 теңге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 теңге).

Реквизиттер:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 402) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprttenings, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT).

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 402) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. Также авторам необходимо предоставить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/ Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие об-

легчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Компьютерде беттеген: Дәмегүл Елешева

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2020. - 3 (132). - Нұр-Сұлтан: ЕҰУ. 151-б.
Шартты б.т. - 9,4 Таралымы - 9 дана
Электронды нұсқа: [http:// bulphil.enu.kz](http://bulphil.enu.kz)

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды